

ВСТУПНЕ СЛОВО

Ясновидні таланти віддавна старались передбачити майбутність життя людини у світі. Доля поодиноких осіб ходить різними шляхами і заводить їх у непередбачені напрями.

Доля мого приятеля Степана Довбуша з'єднала мене з ним на шкільній лавці в часи нашої юності, часи молодих безжурних років. Кінець Другої світової війни не приніс усім народам світу причини на радість і надії на повернення до нормального життя. Держави Західної Європи, Америки, так звані альянти, подбали про закінчення війни тільки на їхню користь. Приєднавши до їхньої боротьби проти Гітлера найжорстокіших злочинців світу — комуністичний Союз, віддали в неволю їхньому східному союзникові як воєнну здобич цілу Східну Європу під володіння комунізму.

Патріотичний нарід України використав осенні безладдя, спричинені наїзниками на наші прадідівські землі, побачив нагоду до боротьби за визволення з-під гвіту чужих наїзників, ставав збройно проти ворогів, котрі окупували наші землі.

Верхівка українського народу політично освідомила нарід, вишколила у воєнному ділі молодих хлопців і дівчат з міст і сіл наших земель, при цьому використавши українських військових старшин, котрі були змушені служити в арміях Польщі, Червоної Росії, Румунії, Угорщини, Чехословаччини. Армія УПА, створена для оборони земель України, хоробро боролась з ворогами нашого народу. Описи про бої вояків УПА з ворогами ставали подиву гідними, коли, часом босоногі, невідповідно одягнені, погано харчовані та озброєні, але з найкращим патріотичним духом, молоді хлопці і дівчата в рядах УПА боролись проти ворожих армій, військо котрих було вишколене, добре прохарчоване, одягнене, озброєне, із засобами відповідного лікування.

Советська Червона армія воювала з відділами УПА довший час, ніж з німецько-гітлерівською армією, котра була знаменито вишко-

лена, випосажена в найновішу на той час воєнну техніку. Час, одначе, діяв не на користь нашому визвольному рухові.

Виснажені в боях, не маючи постачання харчів, маючи брак військового випосадження, недатки лікування, ряди вояків УПА зменшувались. Це навіть поділяло на психологічний вплив і подекуди моральний занепад вояків у рядах найхоробрішої армії УПА.

Щоб зберегти життя молодих вояків УПА, їхній провід підняв рішення, щоб поодинокі відділи переходили до Американської Зони Західної Німеччини, де перебували численні українські воєнні втікачі з-під советської окупації. В 1947—48 роках відділи і поодинокі вояки УПА проходили границі між Американською Зоною Німеччини та так званим Советським бльоком. Американська військова влада тодішньої Німеччини зайнялась втікачами з-під комуністичного режиму, примістивши їх у колишні невірльницькі табори праці гітлерівської Німеччини, надали їм також засоби мінімального прожитку. Поважну чисельність воєнних політичних втікачів являли українці. Найбільшим і найкраще зорганізованим табором українських політично-воєнних втікачів був табір у Баварії над рікою Дунай у місті Регенсбург у Західній Німеччині. В час рейдів УПА на Захід до українського табору в Регенсбурзі прибула частина УПА, інтернована Американською армією окупованої Німеччини. Це були переважно вояки сотні під проводом командира УПА Громенка. В цей час прибув до табору в Регенсбурзі вояк УПА Степан Довбуш. Таборова управа, зложена з українців, як і мешканці цього табору, зайнялись долею інтернованих вояків УПА. Вояків УПА, котрі своїм віком ще могли скористати з продовження середньої освіти, вписали до таборових шкіл. Степан Довбуш вписався до Української торговельної гімназії, де я вже був студентом. Вояки УПА, студенти згаданої школи, багато скористали з навчань, не маючи нагоди продовжувати свою освіту з огляду на перебування в рядах УПА. Таборові академічна і торговельна гімназії могли гордитись найкра-

щими педагогічними силами. У згаданій торговельній гімназії викладали професори Українського торговельно-господарського інституту (УТГІ), заснованого ще в Чехах інтернованими старшинами Української Народної Армії з Першої світової війни. В такий спосіб звели мене обставини тодішніх часів з моїм найкращим приятелем зі шкільної лави.

Після мого прибуття до Америки приїхав сюди також Степан Довбуш, мій нерозривний товариш. Зараз після нашого приїзду в Америку почалась війна Північної Кореї з Америкою, і нас обидвох, що підлягали річником до побору, покликали до Американської армії. Хоч нас вишколювали в окремих військових таборах, ми по змозі в часи відпусток мали нагоду стрічатись. Навіть тоді, коли ми як вояки Американської армії знайшлись серед окупаційних військ Німеччини. Один раз ми мали нагоду стрічатись в Німеччині. Після відбуття військової служби поженились і зайнялись особистими здобуваннями прожитків та піклуванням наших родин.

Хоч простори Америки розділяли нас далекими відступами між Нью-Йорком і Каліфорнією, все ж ми один раз мали нагоду стрінутись на пластовому з'їзді ЮМПЗ. Коли вже наші діти підрости, я зі своєю дружиною мали приємність гостити мого приятеля Степана з його дружиною Іреною в нашому домі. Останніми роками ми мали приємність перебувати в неперевершених гостинах Степана і його дружини Ірени в райській частині Америки Каліфорнії, в околицях міста Лос-Анджелес.

Я часто захоплював Степана Джулу-Довбуша до написання про його участь у боях, котрі він пережив у рядах УПА. Я радий, що він прийняв таке рішення. Описи перебувань поодинокого воїна в УПА — це подробиці дій УПА, котрі стають невід'ємною частиною історії України.

Едвард Кухар

СПОМИН

Де зелені гори, де рідні Карпати, де Магура близько, де видно Бескид, там село моє рідне Дверник розляглося над річкою Бережанка, що тихо шумить. Гора Отрит — це наша сусідка (у підніжжі ми жили), ялицями вкрита, хоч буки і дуби також тут величать.

Весна. Розвинулась лоза зеленими листочками, зелена травичка підросла уमितь. Щебетання пташок веселить, а сонце все гріє, життя приносить, повітря над травами дивно мерехтить. Гарячий день. Душно і спокійно. Природа і люди мовби сп'яніли весною, гірським запашним повітрям. І нараз дивний легіт повітря пролетів над землею, свіжий, волого-холодний. Все мовби стрепенулось. Легко зморщилось плесо ріки Бережанки. Зайчик біля куща витягся вгору на весь зріст, і тихий шум пронісся кронами ялиць і буків. Вони вже знали, може, боялись, що буря-громовиця іде. Бувало, грім розломить котрусь крону або буревій звалить дерево. Але Бескид ще майорів у сонці, хоч з-за нього вже висунулись білі хмари. А горяч мовби подвоїлась, мовби її щось тиснуло, та недовго. Налетів вітер, хитнулись дерева, а білі хмари ген далеко налягали на верхи. Тепер вже зміни наступають скоро. Пригнався сильніший вітер. Хмари клубилися, повзли горами, і здалека довісся глухий удар грому. Люди вийшли з хат, хоч і зі страхом, чекали на весняну зміну. Бувало, буря накоїть лиха, змете дахи з хат, завалить клуню, змиє посів з піль, але дощі приносили урожай, виростала трава, зеленіли ліси. Тих весняних

дощів чекали. Потемніло. Хмари закрили сонце. Блискавки різали хмари, вели громи, гук, мов з великих гармат, але різних, головно удар недалекий, потрясаючий, створилася гармонія громовиці. Ударам громів відповідали відгомони протилежні, гук то зростав, то стихав. Головно верхами гнався вітер, налягаючи на верхи лісів, і вони, мов хвилі, раз піднімались, раз подавались. А дощ ливув, як з цебра, — казали люди. Вода в ріці Бережанці піднялась. На хвилях несла гілляки, деревини і мов спішила, щоб допасти до срібнолентного Сяну. Бурі в наших горах не такі, як там десь на рівнинах. Грізні, дикі і небезпечні.

Недалеко був присілок, що звався Дверничок, під Польщею повітовим містом було місто Лісько, і наш терен належав до нього. У Двернику я побачив світ 12-го листопада 1928 р. Мій батько називався Джула Юрко, а мати Катерина, з дому Комарницька. Хочу згадати дещо про нашу родину. Батько походить з великої родини. Мій дідо Михайло Джула, який збудував млин і тартак, і бабуня Текля, його жінка, яка померла, як я ще був малий, я її не пам'ятаю, мали восьмеро дітей — п'ять синів і три дочки. Найстарший син був Василь, тоді Юрко, мій батько, Микола, Семко й Іван. Дочки: Анна, Маруся й Олена. Окрім Семка й Олени, всі були жонаті і всі мали свої господарки, свою родину. Дідо Михайло жив у нас в хаті. Мав випадок на тартаку, хворів якийсь час і помер по вечері на Свят-Вечір 1938 р. Зараз в селі ходити з колядою відложили на пізніше, люди почали жалобу, бо його в селі поважали.

ЗМІСТ

Вступне слово	5
Спомин	9
В школі в Лютовиськах	24
Закарпаття у сусідстві	28
Польща – наступна жертва Гітлера	34
На Сяні кордон	39
Виселення людей з Дверничка	41
Українська школа в Двернику	42
Їду на більшовицьку сторону	46
Німецькі пограничники	47
Василько	49
Війна	50
Перші успіхи німецької армії	52
Дорога до Лютовиськ вільна	52
До школи в Балигороді	53
Німецька «паньщина»	66
В селі є донощик	67
Савка Михайло	69
Гестапо арештує	71

«Бавдінст» – неволя	73
Гестапо арештує отця Іжика	74
Німецька «імперія» почала хитатись	75
У Двернику існує самооборона	80
Беруть Цибульського	80
Большевицька партизанка в нас	81
Гестапо ще рах арештує батька	83
Відпуст у Царинським	85
«Ми відходимо»	86
Нещасний 1944 рік	87
«Мельниківська УПА»	91
Ранені і хворі	93
Важливі події	94
Переходимо фронт в колибі	95
Поляки пробують	99
Поважні зміни в світі	101
Відділи УПА вертають	103
Облава «Червона Мітла»	105
1945 рік	110
Відхід до УПА	112
Вибір на підстаршинську школу	123

Зміни в сотні	144
Зима 1947 року	145
Наша шпиталька горить	146
Виселення села Дверника до ССРСР. <i>Дмитро Джула</i>	152
Засідка на ген. Сверчевського	166
Польська армія в марші	173
Лемківщина в руїні	177
Рейд на Захід	183
Ранений, опинився в шпиталі на Словаччині	183
Операція	209
Список дорослих жителів в Двернику	251